

Γιώργος Στεφανίδης

Ιστορικός - Paris I

Ο ΝΙΚΟΣ ΣΒΟΡΩΝΟΣ ΚΑΙ Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Κατά την εικοσαετία 1960-1980 είχα την τύχη να συναντήσω, σαν Δάσκαλο, το Νίκο Σβορώνο σε τρεις σημαντικές για μένα, στιγμές. Στην αρχή, μαθητής του, με ετίμησε με τη συμμετοχή του στην επιτροπή κρίσεως της διατριβής μου. Στη συνέχεια είχα το προνόμιο να συνεργαστώ στην Ομάδα έρευνας της Ανατολικής Μεσογείου¹. Τέλος δέχτηκε να λάβει μέρος — μόλις επέστρεψε στην Ελλάδα — και να λαμπρύνει τους κύκλους μαθημάτων ιστορίας και συνδικαλισμού, που οργάνωσα στο Ηράκλειο επί 4 συνεχή έτη².

Στα πλαίσια των «συναντήσεων» αυτών κατέγραφα με προσοχή τις παρεμβάσεις του Νίκου Σβορώνου. Πρόσφατα τις ξαναδιάβασα. Ο πλούτος και η ποικιλία τους εμποδίζουν τη συνολική τους παρουσίαση. Έτσι θα περιορισθώ εδώ στην παρουσίαση δύο σκέψεών του:

— Την εικόνα της Ελλάδας στο εξωτερικό

— Την αξιοποίηση στοιχείων της ελληνικής ιστορίας, που βρίσκονται στο εξωτερικό.

Η επιλογή των σκέψεών του οφείλεται στη συχνότητα και στην έμφασή τους. Ο Νίκος Σβορώνος θεωρούσε τα δύο θέματα σαν σταθερές κατευθύνσεις, σαν μόνιμες φροντίδες και δικές του και πολλών άλλων. Δε συνέδεε άλλωστε τα σημεία αυτά αναγκαστικά με την ιδιότητα του διανοούμενου: η πολυπλοκότητά τους, έλεγε, απαιτούσε τη συμμετοχή πολλών σε πολλά επίπεδα, όπως ακόμα και διοικητικών μηχανισμών.

Τα συνέδεε απλά με ορισμένες ιδιότητες, που τις θεωρούσε «φυσικές σαν το νερό», όπως το να είσαι καλός τεχνίτης, να ξέρεις να «κτίεις καλά το τοίχον, αλλά και να φτιάχνεις το σχέδιο του σπιτιού», να «κλαδεύεις αλλά και να φυτεύεις»*

1. Βλ. επ' αυτού J. Imbert στο Αφιέρωμα στο Νίκο Σβορώνο Τ. 2ος σελ. 202.

2. Από το 1978, με πρωτοβουλία του τότε Δημάρχου Μανόλη Καρέλλη. Συμμετοχή που ήταν και η αφορμή της γνωριμίας του και του έρωτά του με τη Κρήτη.

* Είναι ενδιαφέρον να αναλυθεί το προσδιοριστικό ή το κοσμητικό λεξιλόγιο του Νίκου Σβορώνου.

Οι μηχανισμοί της διαμόρφωσης της εικόνας της Ελλάδας στο εξωτερικό τον απασχολούσαν έντονα και προσπαθούσε να διατυπώσει διορθωτικά αντίδοτα για κάποια, μερικές φορές, παραμορφωτικά αποτελέσματά τους.

Πίστευε πολύ στη σημασία των σχολικών βιβλίων των ξένων κρατών, στην πιο ευρεία τους έννοια. Από τα πρώτα δηλ. βήματα της μαθητικής ζωής μέχρι και το πανεπιστήμιο. Συχνά έλεγε ότι προτιμούσε τη σιωπή ή την παράλειψη από την ανακρίβεια ή τη δυσνόητη πληροφόρηση. Παράλληλα τόνιζε τη σημασία των εγκυκλοπαιδειών ή άλλων ανάλογων εκδόσεων. Πρόσθετε επίσης τα βιβλία που εχρησιμοποιούντο σε σχολές δημόσιας διοίκησης και γενικότερα σε εκπαιδευτήρια, όπου φοιτούσαν εκείνοι που προορίζονταν για τις νευραλγικές θέσεις του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα.

Εξίσου τον απασχολούσαν τα μαζικά μέσα ενημέρωσης. Εθλίβετο αν μία ξένη εφημερίδα αδικούσε την Ελλάδα. Θύμωνε όμως όταν διαπίστωνε την έλλειψη αντίδρασης από την ελληνική πλευρά και παρεπονείτο συχνά για την αδράνεια των αρμοδίων ελληνικών αρχών, όπως επίσης για τη μη χρησιμοποίηση προς την κατεύθυνση αυτή, άλλων θεσμών και γενικότερα για τη μη αξιοποίηση της ελληνικής παρουσίας στο εξωτερικό.

Οι τυχόν ολιγωρίες των επισήμων εκπροσώπων της Ελλάδος δεν μετατρέπονταν σε εύκολο άλλοθι απαλλαγής ευθυνών για τους υπολοίπους. Αντίθετα τέτοιες διαπιστώσεις τον έκαναν να αγωνίζεται με όλες του τις δυνάμεις σαν νάθελε να καλύψει μόνος του το κενό. Δε δίσταζε να χαρακτηρίζει τη στάση του ρομαντική αλλά και αναγκαία.

Γενικότερα πίστευε ότι οι ελληνικοί φορείς του εξωτερικού έπρεπε να είναι η πρωτοπορία για την υπεράσπιση της εικόνας της Ελλάδας γιατί — πρόσθετε με αυστηρότητα — τη σχηματίζουν σε μεγάλο βαθμό οι ίδιοι.

Έλεγε και επανειλάμβανε ότι ο μηχανισμός του σχηματισμού της εικόνας είναι πολύπλοκος και μεταβλητός και ότι δεν αρκούν τα βιβλία για να καταλάβουμε όλες τις πτυχές του, όπως δεν πρέπει να περιοριζόμαστε στην επισήμανση των συνήθων σημείων αναφοράς π.χ. των μαζικών μέσων ενημέρωσης. Ο ίδιος ρωτούσε συχνά για να καταλάβει κατά πόσον ο συνομιλητής του είχε ή δεν είχε σχηματίσει γνώμη για κάποιο συμβάν που αφορούσε την Ελλάδα.

Ιδιαίτερα τον ενδιέφερε η στάση των νέων, των παιδιών.

Τον ενδιέφερε η διαμόρφωση εικόνας ακριβούς και στερεάς και όχι εξιδανικευμένης ή δημαγωγικής.

Ευχόταν να προβάλλεται η εικόνα αυτή και στο εσωτερικό της χώρας, τόσο για να σχετικοποιηθεί η ιδέα που έχουν γι' αυτήν οι ίδιοι οι Έλληνες, όσο και για να λαμβάνεται υπόψη από τους υπεύθυνους διαμόρφωσης των διεθνών σχέσεων.

Επίστευε επί πλέον ότι έτσι θα γινόταν ακόμα σαφέστερο πως ο σχηματισμός της εικόνας εξαρτάται από τη συνολική ελληνική δραστηριότητα και πως γι' αυτή υπεύθυνοι είμαστε όλοι, ατομικά και συλλογικά. Επίσης ότι η προάσπιση της εικόνας της Ελλάδας είναι υπόθεση εθνική και ότι η παραμέληση αυτού του έργου οδηγεί αργά αλλά σταθερά στη συρρίκνωση της εθνικής οντότητας.

Από την κεντρική αυτή ιδέα ξεπηδούσε σειρά υποδείξεων, όπως η ανάγκη οργάνωσης εκδηλώσεων «πειστικών» όπως έλεγε, σε διάφορα κράτη ανάλογα με τους στόχους της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Η αξιοποίηση των τεκμηρίων της ελληνικής ιστορίας που βρίσκονται στο εξωτερικό, ήταν από τα πρωταρχικά μελήματά του. Άλλωστε το σημαντικότερο μέρος του έργου του συνδέεται με την έρευνα τέτοιων στοιχείων.

Πέραν όμως των προσωπικών του προσανατολισμών θεωρούσε ότι η συλλογή και μελέτη των στοιχείων αυτών αποτελεί έργο εθνικής σημασίας.

Πρώτα απ' όλα ευχόταν να καταλογραφούν συστηματικά όλες οι αρχειακές πηγές του εξωτερικού που αφορούν την ελληνική ιστορία. Ξέροντας καλά τον όγκο και τις δυσκολίες επεξεργασίας τους, συνιστούσε μακροπρόθεσμα ερευνητικά προγράμματα. Ο σχεδιασμός τους προϋπόθετε συντονισμό ή συνεργασία μεταξύ ελληνικών πανεπιστημίων, ερευνητικών οργανισμών, υπουργείου παιδείας, ελλήνων επιστημόνων του εξωτερικού και των αρμοδίων οργανισμών άλλων κρατών.

Πρόέτεινε την ευαισθητοποίηση των ελλήνων φοιτητών προς την κατεύθυνση αυτή και τη χορήγηση υποτροφιών σε σπουδαστές που θα πραγματοποιούσαν στο εξωτερικό φροντιστηριακές εργασίες αυτής της κατηγορίας.

Ο Νίκος Σβορώνος δεν περιορίζετο στην προβολή της σημασίας των αρχειακών πηγών, αλλά πρόσθετε τη χρησιμότητα της ευρετηρίασης συγχρόνων μελετών, που εκπονούνται στο εξωτερικό σχετικά με την Ελλάδα.

Περιελάμβανε ενδεικτικά πολλές κατηγορίες μελετών όπως τις ακόλουθες:

- Κύκλους μαθημάτων πανεπιστημιακού επιπέδου, αλλά και άλλων εκπαιδευτικών βαθμίδων ή οργανισμών.
- ερευνητικά προγράμματα.
- διαλέξεις
- φροντιστηριακές εργασίες φοιτητών.
- εκδηλώσεις οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης.
- «ενεργητική», όπως έλεγε χαρακτηριστικά, αποδελτίωση τύπου.

Συνδύαζε την επίτευξη των προαναφερθέντων στόχων με σχεδιασμούς και προγράμματα οργανισμών, με την ατομική ευαισθησία ή δαισθηση

των συγκεκριμένων ατόμων και με τη χρήση του κοινού νου σε όλα τα επίπεδα.

Οι παραιτήσεις του γινόντουσαν με απλότητα και δύναμη, με αγάπη και διαύγεια. Ήταν πειστικές, σημαντικές, γιατί στο άκουσμά τους ένιωθες ότι τα λόγια ερχόντουσαν από τη βιωμένη του ευαισθησία και σκέψη.